

Analysis of Factors Affecting Social Tolerance in Small, Medium, and Metropolitan Cities: A Study of Young People in Khaf, Sabzevar, and Mashhad¹

Mehdi Zanganeh , Zakieh Sharafi

1- Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. E-mail: m.zanganeh@hsu.ac.ir

2- Master of Demography, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 25 August 2024

Revised: 12 December 2024

Accepted: 16 February 2025

Published online: 21 March 2025

Keywords:

Social

Tolerance, Media

Consumption,

Youth,

Cultural capital.

ABSTRACT

Introduction: The presence of different individuals and groups with diverse thoughts and behaviors alongside one another, coupled with the need to respect mutual rights and foster peaceful coexistence, as well as ensuring the continuity of tension-free and peaceful communication among individuals and local and global communities, underscores the significance of understanding social tolerance. Accordingly, the present study aimed to assess the status of social tolerance among young people in three different cities in terms of population, geography, and culture.

Data and Method: This survey study was conducted using a descriptive-analytical approach with a practical objective. Data were collected through field research utilizing a researcher-made questionnaire. The statistical population of the study included all youth aged 18-35 years in Khaf, Sabzevar, and Mashhad, three cities in Razavi Khorasan Province. A sample of 1135 questionnaires was distributed and completed in the three cities through multistage cluster sampling. Data were analyzed using correlation coefficients, regression analysis, and analysis of variance (ANOVA), focusing on indicators such as cultural capital, media consumption, and demographic variables. Each variable in the questionnaire was measured using a five-point Likert scale.

Results: The findings indicated a relationship between the income of the head of the household and the level of social tolerance. Besides, there was a significant difference between occupational status and social tolerance. Based on beta coefficients, media consumption emerged as the most influential factor, followed by education, as the second most influential factor. Subsequent factors, in order of impact, included cultural capital, institutional cultural capital, and mental cultural capital.

Conclusion: The results revealed that the level of social tolerance among the studied individuals had a direct relationship with urban population growth. Moreover, higher household income was associated with greater social tolerance. Media consumption also increased social tolerance. Furthermore, dimensions of cultural capital had a direct relationship with the level of social tolerance. Achieving sustainable development requires collective action, which in turn depends on fostering social tolerance in communities.

Cite this article: Zanganeh, m., Sharafi, z. (2025). Analysis of Factors Affecting Social Tolerance in Small, Medium, and Metropolitan Cities: A Study of Young People in Khaf, Sabzevar, and Mashhad. *Urban Social Geography*, 12 (1), 1-17. <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2142>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <https://orcid.org/10.22103/JUSG.2025.2142>

¹- This research is an extract from a project entitled "Factors Affecting Social Tolerance with an Emphasis on Cultural Capital in Small, Medium, and Metropolitan Cities (Case Study: Youth 18 to 35 Years Old in the Cities of Khaf, Sabzevar, and Mashhad)" which was conducted with the financial support of the Presidential Fund for Researchers and Technologists.

² - **Corresponding Author:** Zanganeh, M., Department of Geography and Urban Planning, Hakim Sabzevari University,

English Extended Abstract

Introduction

Statistics and figures indicate intolerance and impatience among certain segments of Iranian society, contributing to the persistent increase in social harms. This reflects the country's lack of social tolerance. At the individual level, this social issue manifests as family breakdown and divorce, and at the social level, it presents as violence, conflict, social disputes, and both intentional and unintentional crimes. Experts note that widespread exchanges on social networks and media coverage reflect information about violence more intensely, and the media play a significant role in inflating people's perceptions of violence. Iran is transitioning from old traditions to modern ones, and under the gears of this transition, some social values and norms may be eroded, resulting in a worrying increase in social harm in society. Therefore, it is essential to strengthen peaceful coexistence in society by accepting and mutually respecting diverse thoughts and beliefs. Besides, individuals should increase their tolerance toward one another to develop a culture of social tolerance, as mutual respect leads to preserving human dignity in society.

In larger cities, the complexity of administrative methods and issues increases. In such conditions, informed, participatory, capable citizens who are willing to engage in voluntary cooperation and assume responsibility are essential. Social tolerance can be enhanced to achieve this goal. Metropolitan areas, due to their size, are more likely to bring together people with diverse and even unusual tastes, which leads to fostering greater tolerance in these cities.

Given the significance of this issue among youth—a dynamic group constantly interacting with peers or seeking to create new social opportunities—this study was conducted among young individuals in Khaf, Sabzevar, and Mashhad, Iran, to assess the impact of population size, diversity, multiculturalism, and cultural capital on social tolerance in these three cities, which differ in demographic, geographic, and cultural characteristics.

This study aimed to determine the extent and dimensions of social tolerance in urban environments differing in population scale, urban hierarchy, and ethnic diversity and multiplicity. In Razavi Khorasan province, considering population size and geographic diversity, three cities were selected: Khaf, a small city in the southeast of the province; Sabzevar, a mid-sized city in the west; and Mashhad, a metropolitan city. Hence, the study sought to identify the factors influencing social tolerance levels among youth aged 18 to 35 in Khaf, Sabzevar, and Mashhad.

Data and Method

This was an applied-developmental study, by purpose, and descriptive-analytical as well as survey-based, by nature.

A total of 369 out of 9,651 individuals aged 18-35 were selected from Khaf; 382 individuals out of 79,437 aged 18-35 were selected from Sabzevar; and 384 out of 10,181,130 individuals aged 18-35 were selected from the metropolitan city of Mashhad. Stratified random sampling was used in each city. Considering the research scope and field (Geography), and for proportional distribution of questionnaires and balanced coverage of the cities, efforts were made to involve most inner-city districts. Data were analyzed using mean comparison, correlation coefficients, regression analysis, and analysis of variance. The dependent variable was the level of social tolerance among youth aged 18-35 in Khaf, Sabzevar, and Mashhad, including identity, ideological, and behavioral dimensions. The independent variable was cultural capital, including objective, cognitive, and institutional dimensions. Cronbach's alpha for the 38 items related to cultural capital and social tolerance dimensions was 0.79, indicating suitable reliability.

Results

The findings revealed a significant positive correlation ($p < 0.0001$) between the dependent variable (social tolerance) and the independent variable (cultural capital). There was also a significant positive correlation ($p < 0.0001$) between the independent variable (media consumption) and the dependent variable (social tolerance and its dimensions). Moreover, identity and ideological tolerance dimensions showed significant

English Extended Abstract

positive correlations with media consumption ($p < 0.0001$), while there was no significant relationship between behavioral tolerance and media consumption. Furthermore, no significant difference was found between the mean social tolerance scores of single and married individuals; thus, marital status does not significantly relate to social tolerance. However, there was a relationship between occupation and social tolerance, and between household income and social tolerance. With an increasing urban population, social tolerance increases. The regression coefficients (B) showed in the first step, a one-point increase in media consumption increased social tolerance by 0.04. In the second step, a one-point increase in education raised social tolerance by 0.04. In the third step, a one-point increase in cultural capital raised social tolerance by 0.06. In the fourth step, a one-point increase in institutional cultural capital raised social tolerance by 0.03. In the fifth step, a one-point increase in cognitive cultural capital raised social tolerance by 0.04. In the sixth step, a one-point increase in male gender increased social tolerance by 0.06.

Conclusion

Based on the findings, the following conclusions emerged:

- The level of social tolerance among 18-35-year-old individuals studied was directly related to city population size; as the city population, ethnic, linguistic, and cultural diversity, and cultural capital increased, social tolerance also increased. However, in Khaf (a small city), due to low ethnic diversity and relative linguistic, ethnic, and religious homogeneity, social tolerance was lower compared to Sabzevar (mid-sized) and Mashhad (metropolitan). The influence of cultural, ethnic, and linguistic diversity cannot be ignored.
- As household income (influenced by education and cultural capital) increased, social tolerance also increased. Such individuals show greater tolerance for differing opinions and beliefs.
- As education (influenced by cultural capital) increased, social tolerance also increased. This reflects higher tolerance toward groups with diverse views, confirming findings from the study by Ahmadi et al. (2020) and theories by Lipset (1959), Diamond (2003), and Rochesmaier et al. (1993) emphasizing education's role in strengthening democratic processes. This was both theoretically and empirically supported.
- Media consumption—including print media (books, magazines, etc.), electronic media (online books, articles, etc.), and digital media (TV, etc.)—increased social tolerance.
- The dimensions of cultural capital—objective, cognitive, and institutional—each directly correlated with social tolerance, such that increases in these dimensions led to an increase in social tolerance.

Ultimately, despite the crucial importance of social tolerance in Iran's developmental process, the topic and its influential factors have not received adequate attention. However, due to urban immigration and consequent ethnic and subcultural diversity in large cities, this issue gains more significance. Furthermore, the formation of democracy and changes in urban management, especially the emergence of governance rather than authoritarianism, promotion of urban regeneration approaches, and the active role of citizens in urban management, necessitate a focus on social tolerance. Achieving development, particularly sustainable development, is possible through collective effort that requires social tolerance in society.

تحلیل عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی در شهرهای کوچک، میانی و کلانشهری،

مورد مطالعه: جوانان سه شهر خواف، سبزوار و مشهد^۱

مهدی زنگنه^۲ ✉، زکبه شرفی

^۱ - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران. m.zanganeh@hsu.ac.ir **رایانامه:**

^۲ - کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱ کلیدواژه‌ها: مداری اجتماعی، مصرف رسانه، جوانان، سرمایه فرهنگی.	مقدمه: قرارگرفتن افراد و گروه‌های مختلف با اندیشه‌ها و رفتارهای متفاوت و در کنار هم و لزوم احترام به حقوق همدیگر و همزیستی مسالمت‌آمیز و همچنین برای تداوم ارتباط بدون تنش و مسالمت‌آمیز میان افراد و جوامع محلی و جهانی شناخت مدارای اجتماعی دارای اهمیت بسیاری تلقی می‌شود. در پی چنین اهمیتی، پژوهش حاضر برآن است تا وضعیت مدارای اجتماعی جوانان را در سه شهر متفاوت به لحاظ جمعیتی، جغرافیایی و فرهنگی مورد سنجش قراردهد. داده و روش: این پژوهش از نوع پیمایشی و با رویکردی توصیفی - تحلیلی با هدف کاربردی تنظیم و اطلاعات به صورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته به دست آمده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه جوانان ۱۸-۳۵ ساله سه شهر خواف، سبزوار و مشهد در خراسان رضوی بوده و حجم نمونه ۱۱۳۵ پرسشنامه بوده که در سه شهر موردنظر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای توزیع و تکمیل شده است. برای تحلیل از ضرایب همبستگی، تحلیل رگرسیون، تحلیل واریانس استفاده شده است. به همین منظور، در این پژوهش سعی شده شاخص‌هایی همچون سرمایه فرهنگی، مصرف رسانه‌ای و متغیرهای جمعیتی مورد بررسی قرار گیرد. برای سنجش هر یک از متغیرها در پرسش‌نامه، از طیف لیکرت پنج سطحی استفاده شده است. یافته‌ها: نشان‌دهنده آن است بین میزان درآمد سرپرست خانوار فرد و میزان مدارای اجتماعی رابطه وجود دارد. تفاوت معناداری بین وضعیت شغلی و میزان مدارای اجتماعی وجود دارد. با توجه به ضرایب Beta بیشترین تأثیر مربوط به مصرف رسانه‌ای، در اولویت دوم، تحصیلات و در اولویت‌های بعدی به ترتیب سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی نهادی، سرمایه فرهنگی ذهنی می‌باشند. نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که میزان مدارای اجتماعی افراد مورد مطالعه، با افزایش جمعیت شهرها رابطه مستقیم دارد. با بالا رفتن درآمد خانوار، میزان مدارای اجتماعی، افراد افزایش می‌یابد. مصرف رسانه‌ای باعث افزایش مدارای اجتماعی می‌شوند. ابعاد سرمایه فرهنگی با میزان مدارای اجتماعی رابطه مستقیم دارند. دست‌یابی به توسعه پایدار با کار جمعی امکان‌پذیر است و لازمه کار جمعی تحقق مدارای اجتماعی در بین جامعه است.

استناد: زنگنه، مهدیه؛ شرفی، زکبه. (۱۴۰۴). تحلیل عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی در شهرهای کوچک، میانی و کلانشهری، مورد مطالعه: جوانان سه شهر خواف، سبزوار و مشهد. *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۲ (۱)، ۱-۱۷. DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2142>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2025.2142>

^۱ - این پژوهش مستخرج از طرحی با عنوان «عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی با تأکید بر سرمایه فرهنگی در شهرهای کوچک، میانی و کلان شهری (مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله شهرهای خواف، سبزوار و مشهد)» که با حمایت مالی صندوق پژوهشگران و فناوران ریاست جمهوری انجام شده است.

^۲ - نویسنده مسئول: مهدی زنگنه، عضو هیات علمی گروه جغرافیا، دانشگاه حکیم سبزواری سبزوار، ایران. رایانامه: m.zanganeh@hsu.ac.ir تلفن: ۰۹۱۵۹۳۲۸۶۱۱

مقدمه

مدارا یکی از ظرفیت‌های مهم و یکی از مؤلفه‌های توسعه در جوامع محسوب می‌شود؛ چنانکه هانتینگتون معتقد است که توسعه نیازمند شکل‌گیری شخصیت و انسان نوگراست. از نظر وی، انسان سنتی همیشه توقع ساکن بودن، نبود تغییر در طبیعت و جامعه را دارد، ولی انسان نوین با نگرش‌ها و طرز تلقی‌های مختلفی روبه‌روست. او امکان هر تغییر و دگرگونی‌ای را قبول دارد و خود را با آن وفق می‌دهد (گلایی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۴۹).

اهمیت مدارار در جوامع امروزی به گونه‌ای است که برخی آن را جوهر دموکراسی می‌دانند و برخی دیگر آن را عنصری ضروری برای کنش ارتباطی و مفاهمه می‌دانند. مدارا را می‌توان پذیرش و کنار آمدن با افراد و گروه‌هایی تعریف کرد که از نظر نظام ارزشی و عقیدتی با ما متفاوت هستند (کوبایاشی، ۲۰۱۰ به نقل از گلایی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۴۹). فلچر^۱ مدارا را عملی می‌داند که به مردم اجازه می‌دهد بدون اقدام به جنگ آزاردهنده علیه دیگران، عقاید یا ویژگی‌های آنان را دوست نداشته یا حتی از آن‌ها متفر باشند.

در بیانیه اصول مدارا در نشست یونسکو (۱۹۹۵) مدارا با عنوان احترام گذاشتن، پذیرش و ارج نهادن به فرهنگ‌های متنوع پیرامونی و اشکال مختلف آزادی بیان تعریف شده‌است. در نتیجه می‌توان گفت که مدارا با احترام و تحمل اعتقادات و رفتارهای مخالف و مؤلفه‌هایی چون وجود تنوع و اختلاف، ناخشنودی و نارضایتی، وجود آگاهی و قصد، توافق، وجود قدرت و توانایی مداخله و در نهایت، کنترل خویشتن و مهار خویشتن در مداخله و مقاومت ملازم و همراه است (آگویس و آمبروسوچز^۲، ۲۰۱۳: ۸۳).

توجه به امر تنوع و تفاوت در کشور ما از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا ایران از جمله کشورهای جهان است که در آن قومیت‌ها، مذاهب و ادیان مختلفی وجود دارد و جهت‌دهی به این تفاوت‌ها موجب انسجام و یکپارچگی هرچه بیش‌تر جامعه خواهد شد. در چنین شرایطی آن چه امکان ضرورت همزیستی میان افراد و گروه‌های متفاوت را فراهم می‌آورد مدارا است (کوبایاشی، ۲۰۱۰).

مؤسسه گالوپ^۳ در آخرین گزارش خود در سال ۲۰۱۷ ایران را عصبانی‌ترین کشور جهان معرفی کرد و آن را در رتبه نخست خشونت اجتماعی در دنیا قرار داد. طبق داده آماری این مؤسسه از میان ۱۴۲ کشور مطالعه شده جهان در سال ۲۰۱۷ به ترتیب ایران عراق و سودان جنوبی عصبانی‌ترین مردم جهان را دارند میزان عصبانیت در این کشورها به ترتیب ایران ۵۰ در صد، عراق ۴۹ در صد و سودان ۴۷ در صد می‌باشد. بر اساس آخرین آمارهای مربوط به خشونت در کشور میزان خشونت خانگی و خانوادگی در ایران در سال ۹۹ نسبت به سال ۹۷ با حدود ۲۶ در صد رشد به ۴۶ در صد رسیده است. مطابق با این آمار ۴۶ درصد مردم رفتار پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز در خانواده‌ها را دارند و می‌توان در خصوص رتبه‌بندی خشونت در کشور چنین گفت که ۶۰ در صد خشونت‌ها از نوع کلامی و روانی و ۴۰ در صد نیز آزار و اذیت جسمی و اقتصادی بوده‌است (دومهری، ۱۴۰۰: ۱۳۱).

همچنین بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۹۵، خراسان رضوی با داشتن ۷۴۹۹۵ مورد نزاع فردی و ۲۹۰ مورد نزاع دسته‌جمعی بعد از تهران در رتبه دوم از حیث تعداد نزاع قرار دارد (گلایی، ۱۴۰۰: ۲۹). بر اساس آمار رسمی سازمان پزشکی قانونی خراسان رضوی (۱۳۹۸)، میانگین آمار نزاع در این استان طی ۱۰ سال گذشته حدود پنج درصد افزایش داشته‌است. این افزایش خشونت خود نشان‌دهنده تبعات اولیه و آشکار فقدان و یا کاهش مدارا در بین شهروندان می‌باشد (گلایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۹).

¹ felcher

² Agius & Ambrosewicz

³ Gallup Research Institute

آمارها و ارقام موجود حاکی از نابرداری و ناشکیبایی در میان برخی اقشار جامعه است و این موضوع باعث رشد پی در پی آسیب های اجتماعی شده است و این موضوع حاکی از نبود مدارای اجتماعی در کشور است. این معضل اجتماعی اکنون نمودهایی در سطح زندگی فرد دارد که منجر به فروپاشی نهاد خانواده و طلاق می شود و در سطح اجتماعی نیز به صورت بروز خشونت و نزاع و درگیری های اجتماعی و وقوع جرایم عمدی و غیرعمدی بروز پیدا می کند. کارشناسان می گویند تبدلات گسترده در فضای شبکه های اجتماعی و بازتاب رسانه ای، اطلاعات در مورد خشونت ها را بیشتر منعکس می کند و رسانه ها در تورم ادراک مردم از خشونت، نقش پررنگی دارند. واقعیت این است که ایران در حال گذار از سنت های کهن به سنت های جدید است و ممکن است، در زیر چرخ دنده های این گذار، برخی از ارزش ها و هنجارهای اجتماعی خرد شود و نتیجه آن رشد نگران کننده آسیب های اجتماعی در جامعه خواهد بود. بنابراین ضروری است تا همزیستی مسالمت آمیز در جامعه با پذیرش و احترام متقابل به تنوع افکار و عقاید تقویت شود و افراد با افزایش تحمل خود پذیرش بیشتری نسبت به یکدیگر داشته باشند و فرهنگ مدارای اجتماعی شکل گیرد چرا که رعایت احترام متقابل به حفظ کرامت انسان ها در جامعه می انجامد.

جوانان به عنوان قشری که آماده حضور در جایگاه های اجتماعی مختلف، به منظور ایجاد تحول مطلوب هستند به یک میزان از روحیه ی مداراجو بهره مند نیستند و شاید یکی از دلایل بروز انحرافات و هنجارشکنی ها و حتی کم اهمیت نشان دادن ارزش های حاکم در جامعه از سوی جوانان، کمبود و یا فقدان عوامل تأثیرگذار بر مدارا باشد (فیروزجائیان و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴).

فقدان مدارا و عدم سازش پذیری در تمامی محیط های شهری امروزی (صرف نظر از اندازه و سلسله مراتب در نظام شهری) اعم از شهرهای کوچک، نوسه رها، شهرهای میانی و کلان شهرها و به تبع آن عدم تحمل یکدیگر از مشکلات پنهانی است که در درازمدت باعث بروز آسیب های اجتماعی در بین ساکنان این محیط ها خواهد شد و این مشکل در اکثریت شهرها با خصیصه سازش ناپذیری در بین شهروندان ظاهر شده است. هر چه اندازه شهر بزرگتر باشد مسائل و شیوه های اداره امور پیچیده تر خواهد بود. در این شرایط وجود شهروندان آگاه، مشارکت جو و توانا و آماده همکاری های داوطلبانه و مسؤولیت پذیری از ضروریات به شمار می رود (زبردست، ۱۳۸۳: ۱۴۸). با ارتقاء مدارای اجتماعی می توان به این مهم دست یافت. اندازه بزرگ در کلان شهرها سبب می شود تا احتمال گردهم آمدن افراد با سلیقه های متفاوت و حتی غیر عادی بیشتر شود و این باعث مدارای بیشتر در کلان شهرها خواهد گردید (همان: ۱۹۶).

در شهرهای کوچک که تنوع گروه های خویشاوندی مشابه دارند و یکدیگر را حتی با اسم کوچک می شناسند، روابط اجتماعی از نوع روابط نخستین است و تعاملات از طریق روابط رو در رو و صمیمانه می باشد و با افزایش اندازه شهر، ویژگی هایی چون رقابت، نفع شخصی، کارایی، پیشرفت و تخصص عمومیت می یابند و روابط دومین پدید می آید. همچنین در شهرهای بزرگ و کلان شهرها که عرصه تغییرات و تحولات بی شماری هستند و مسئله بحران هویت بدلیل وجود مهاجرین شکل می گیرد و متعاقب آن اعتماد، امنیت و انسجام و مشارکت های اجتماعی را تحت الشعاع قرار می دهد (زبردست، ۱۳۸۳: ۱۹۴). از این رو در کلان شهرهایی مانند مشهد مسئله مدارای اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن و مقایسه این مسئله در ارتباط با شهرهای میانی و کوچک ضرورتی اجتناب ناپذیر است تا بتوان با مقایسه شهرها با مقیاس جمعیتی بهتر به ریشه یابی این مسئله پرداخته شود.

به سبب اهمیت این موضوع در بین جوانان به عنوان قشری پویا که همواره در ارتباط با همسالان و یا در جستجوی خلق موقعیت های اجتماعی جدید هستند، این تحقیق در بین جوانان سه شهر خواف، سبزوار و مشهد انجام شود تا تأثیر ملاک جمعیت و تنوع و تعدد فرهنگ ها و سرمایه فرهنگی در سه شهر متفاوت به لحاظ جمعیتی، جغرافیایی و فرهنگی در ارتباط با مدارای اجتماعی مورد سنجش قرار گیرد.

کلان شهر مشهد که دومین شهر پرجمعیت کشور محسوب می شود. همواره پذیرای مهاجران زیادی از شهرها، روستاها و قومیت های مختلف بوده است و سالیانه بیش از ۲۰ میلیون زائر و گردشگر ایرانی و خارجی را پذیراست (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۰). شاید به جرأت بتوان گفت تنوع فرهنگی مشهد در هیچ کجای کشور دیده نمی شود و این مورد، هم یک نقطه تهدید و هم یک نقطه فرصت است. تنوع یادشده، از این جهت نقطه فرصت است که این خرده فرهنگ ها می توانند هم افزا باشند و از سویی این اختلاف های فرهنگی، می تواند زمینه های چندپارگی فرهنگی و به دنبال آن عدم انسجام اجتماعی را در این کلان شهر به وجود بیاورند، بنابراین عدم وجود مدارای اجتماعی می تواند یک مسئله اجتماعی مهم و ضروری تلقی شده و باید مورد برر سی قرار بگیرد. در نتیجه برر سی مدارای جوانان در این شهر از اهمیت ویژه ای برخوردار است و اینکه این موضوع در شهرهای با مقیاس جمعیتی کمتر و یا موقعیت جغرافیایی متفاوت در چه وضعیتی می باشند، اهمیت داشته و پرداختن به این تفاوت ها در موضوع مدارای اجتماعی و تأثیر سرمایه فرهنگی به عنوان عامل بسیار مؤثر در این مسئله، نگارنده را به این سمت و سو سوق داده است.

این پژوهش بر آن است تا میزان و ابعاد مدارای اجتماعی را در هر یک از محیط های شهری که به لحاظ مقیاس جمعیت، سلسله مراتب شهری، تنوع و تعدد قومیت ها تفاوت دارند را مورد سنجش قرار دهد و در استان خراسان رضوی، با در نظر داشتن تفاوت در مقیاس جمعیتی و موقعیت جغرافیایی متنوع؛ سه شهر؛ خواف به عنوان یکی از شهرهای کوچک در جنوب شرقی استان خراسان رضوی، سبزوار به عنوان یکی از شهرهای میانی در غرب خراسان رضوی و مشهد به عنوان کلان شهر انتخاب نمود. لذا این پژوهش بر آن است تا دریابد که عوامل مؤثر بر میزان مدارای اجتماعی در بین جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله در سه شهر خواف، سبزوار و مشهد کدام اند؟ سوالات و فرضیات پژوهش به شرح ذیل می باشند.

- میزان مدارای اجتماعی جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله هر یک از شهرهای خواف، سبزوار و مشهد چه مقدار است؟
- کدام عوامل بیشترین تأثیر را در افزایش میزان مدارای اجتماعی در هر یک از شهرهای مورد مطالعه دارا می باشند؟
- سرمایه فرهنگی بر مدارای اجتماعی تأثیر معناداری دارد.
- میزان مصرف رسانه ای بر مدارای اجتماعی تأثیر معناداری دارد.
- بین ویژگی های جمعیت شناختی (سن، جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد سرپرست خانوار) و میزان مدارای اجتماعی رابطه وجود دارد.
- چنین به نظر می رسد با افزایش جمعیت شهری، میزان مدارای اجتماعی افزایش می یابد.
- بین جوانان شهرهای مورد مطالعه (خواف، سبزوار، مشهد) از نظر میزان مدارای اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد.

پیشینه نظری

اومبرتو اکو^۱ نشانه شناس و فیلسوف ایتالیایی قرن بیستم، براین باور بود که عدم مدارا صرفاً ریشه های زیست شناختی دارد. این ویژگی غربی و زیست شناختی در میان جانوران به شکل قلمروگزینی بروز می کند و بر واکنش های هیجانی غالباً سطحی بنیان نهاده شده است. ما به صورت غربی، افراد متفاوت با خود را دوست نداریم. عدم مدارا در برابر دیگران مانند غریزه تصاحب آن چه دوست دارند، یک ویژگی طبیعی است. اما انسان ها در طول زندگی مدارا را می آموزند؛ انسان ها به آرامی همان گونه که یاد می گیرند جسم خود را کنترل کنند، مدارا را نیز می آموزند. برخلاف این که انسان سریعاً موفق به کنترل جسم خود می شوند اما مدارا را با کمک تربیت مداوم بزرگسالان به دست می آورند. از نظر وی، انسان ها در زندگی روزمره خود، پیوسته در معرض تکانه حاصل از تفاوت و عدم مدارا قرار دارند (حسین زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵۲).

¹ Eco

پیتر کینگ مدارا را بر حسب موضوع، به چهار دسته فکری- عقیدتی، هویتی، سیاسی (سازمانی یا نهادی) و رفتاری تقسیم کرده‌است. این تقسیم‌بندی بدین قرار است:

۱. مدارای فکری- عقیدتی: مدارا نسبت به وجود، بیان یا تبلیغ عقاید مخالف. این نوع از مدارا دارای دو جنبه می‌باشد. مدارا در مقام نظر و اندیشه که ناظر بر آزادی افراد در پذیرش هر نوع فکر و اندیشه مخالف عقاید مدارا و در معرض چالش قرار دادن آن است. مقتضای مدارا در مقام اندیشه و افکار این است که صاحبان آرا و اندیشه‌های متفاوت، مجبور به پذیرش آراء به خصوصی نباشند و یا به دلیل نداشتن تفکر فکری خاص، مورد اذیت و آزار و تضييق و مانند آن قرار نگیرند.

۲. مدارای هویتی یعنی اعمال مدارا نسبت به ویژگی‌هایی که اختیاری نیستند که خود شامل مدارا نسبت به هویت‌های مختلف از قبیل ادیان مختلف، ملیت‌های گوناگون و قومیت‌های متمایز، جنس، نژاد، رنگ و فرهنگ می‌شود و به نوعی منادی همزیستی مسالمت‌آمیز میان افراد انسانی می‌شود.

۳. مدارای سازمانی و نهادی یا سیاسی: ناظر به قبول حق برای گروه‌هایی است که مورد تأیید فرد نیستند. به عبارت دیگر به رسمیت شناختن حق گردهمایی و ایجاد نهادها، سازمان‌ها و تشکلهای لازم برای بیان و تبلیغ عقاید که عامل تساهل می‌باشد.

۴. مدارای رفتاری که خود ناظر به سه نوع مدارا است: مدارا در الگوهای روابط جنسیتی، مدارا نسبت به جرم و مدارا نسبت به مجرمان (عسگری و شارع پور، ۱۳۸۸: ۹).

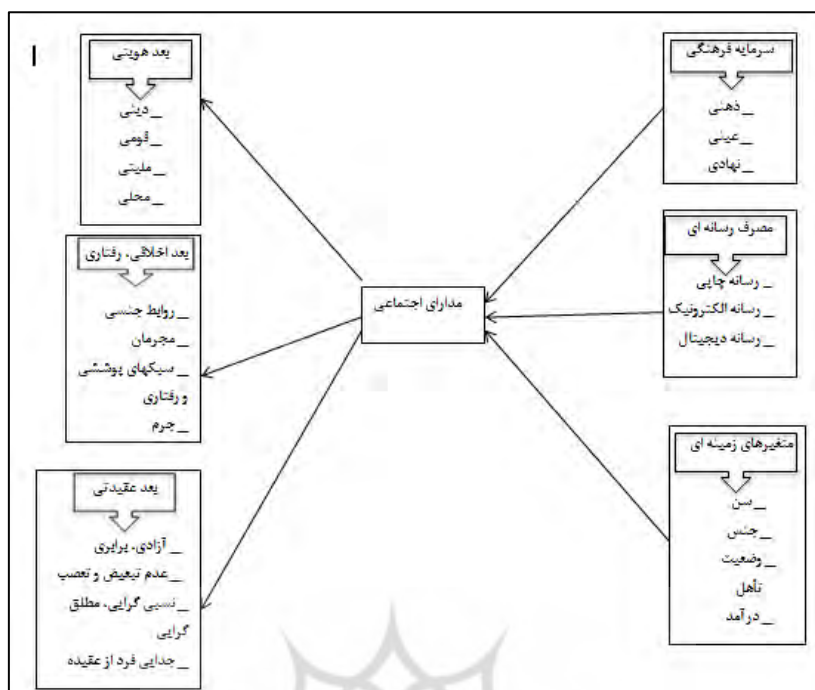
عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی

در مورد عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی می‌توان گفت عوامل بسیاری تأثیر مستقیم و معناداری بر مدارای اجتماعی دارند.

۱- **سرمایه فرهنگی:** بورديو از مشهورترین نظریه‌پردازان سرمایه‌ی فرهنگی است و به‌طور کلی معتقد است دارندگان سرمایه‌ی فرهنگی زیاد، خود را با مصرف فرهنگ و هنر متعالی، از بقیه متمایز می‌کنند. داشتن سرمایه فرهنگی بیشتر به معنای داشتن توان شناختی بالا و گرایش به هنر متعالی، ناشی از شایستگی بیشتر دارندگان این سرمایه است. ابعاد سرمایه فرهنگی از نظر بورديو به شرح زیر می‌باشد:

۲- **عوامل رسانه:** یک متغیر چند بعدی می‌باشد. به‌طور کلی مصرف رسانه به فعالیت‌هایی اشاره می‌کند که طی آن فرد به شکلی فعالانه، هدفمند و آزادانه از وسایل ارتباط جمعی برای آگاهی‌پیدا کردن درباره‌ی موضوعی خاص، سرگرمی و غیره استفاده می‌کند. در این زمینه، آلن بیرو معتقد است که رسانه‌ها دارای سه گونه‌ی اصلی رسانه‌های چاپی (روزنامه، مجله، کتاب)، رسانه‌های الکترونیک (رادیو و تلویزیون) و رسانه‌های دیجیتال (اینترنت) است (امام‌جمعه‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۲).

۳- **عوامل جمعیت شناختی:** شامل: سن، جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات، وضعیت اشتغال، میزان درآمد سرپرست خانوار و محل سکونت.

شکل ۱- مدل تجربی تحقیق

پیشینه عملی

ویتنبرگ و باترس (۲۰۱۲)، در پژوهشی که به بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و ابعاد مدارا پرداختند؛ ابعاد مدارا را شامل: مدارای عقیدتی، عملی و گفت‌گو برشمرده و نشان دادند که ویژگی شخصیتی؛ بازبودن و توافق‌پذیری پیش‌بینی‌کننده مدارای عقیدتی می‌باشند و ویژگی شخصیتی همدلی مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده مدارای گفت‌گو است. ضمناً توافق‌پذیری و همدلی پیش‌بینی‌کننده مدارای عملی هستند. ثریا سینتانگ^۲ و همکاران (۲۰۱۳)، در مقاله‌ای با عنوان «فرهنگ مدارا در خانواده‌های تازه مسلمان شده در مالزی» که به روش کیفی و مصاحبه انجام دادند، نشان دادند که زندگی در محیطی که چند دینی امری عادی تلقی شده، همچنین توسعه مذهبی و مدارای فرهنگی در بین خانواده‌های آن منطقه وجود دارد که باعث رشد بهتر درک متقابل احترام و مدارا نسبت به مسلمان جدید می‌شود و در نهایت منجر به پاسخ حمایتی از جانب خانواده‌هایی که به تازگی سبک زندگی جدید را به‌عنوان مسلمان پذیرفته، می‌شود. کراولی و والش^۳ (۲۰۲۱)، در پژوهشی با موضوع «مدارا، سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی»، داده‌های مربوط به زندگی در کشورهای در حال گذار اتحادیه اروپا را مورد بررسی قرار دادند و نشان دادند که بین مدارا و رضایت از زندگی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد و همچنین سرمایه اجتماعی، پیوندهای اجتماعی و اعتماد اجتماعی زمینه‌ساز مدارای اجتماعی می‌باشند. ولتویس و همکاران^۴ (۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان «اشکال مختلف مدارای اجتماعی»، دو متغیر اصلی مدارای اجتماعی اعم از احترام و مدارای همزیستی، را بین مهاجران هلندی بررسی نموده و نشان دادند که با کاهش تعصب اجتماعی، تصورات قالبی و پیش‌داوری میان مهاجران، سطح مدارای اجتماعی افزایش می‌یابد و با افزایش میزان احترام و پذیرش تنوع قومی، مدارا تقویت می‌شود.

¹ Witenberg & Butrus

² Suraya Sintang

³ Crowley & Walsh

⁴ Velthuis, Vekuyten & Smeekes

ورکیوتن و همکاران^۱ (۲۰۲۱)، در بررسی روانشناسی اجتماعی تحمل رفتارهای بین گروهی، دریافتند که عوامل فردی، هنجارهای اجتماعی، باورهای مذهبی، فضای کسب و کار، مشارکت سیاسی و سرمایه فرهنگی در حفظ مدارای اجتماعی مؤثرند. تاتیک ویجایانتنه و محمد اندی کورنیوان^۲ (۲۰۲۳)، در پژوهشی که به بررسی تقویت ویژگی مدارا در جوامع چندفرهنگی در روستای تمپور، منطقه چهارا با ابزار پرسش‌نامه و مصاحبه انجام داده‌اند. نشان دادند که تنوع فرهنگی تهدید نیست بلکه موهبتی خدادادی است که به مردم یک کشور فرصت می‌دهد با استفاده از اصول و ارزش‌های دموکراتیک از آن‌ها حمایت شود. آن‌ها دریافتند که اجرای شیوه‌های تقویت شخصیت مهربان و مداراگر؛ راه‌حلی راهبردی جهت کاهش درگیری‌ها و ایجاد هماهنگی در جوامع چندفرهنگی می‌باشد. مالیها^۳ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی با موضوع «تقویت تحمل اجتماعی به روش پدیدارشناسی و به صورت کیفی در میان مردمان بومی مویی» انجام دادند. نتایج نشان داد که عواملی مانند؛ جهانی شدن همان قدر که در افزایش سطح مدارای اجتماعی مؤثر بوده‌اند در تضعیف ارزش‌ها و آداب اجتماعی هم نقش داشته‌اند.

احمدی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با موضوع؛ تبیین جامعه‌شناختی مدارا و ابعاد آن بر روی جوانان شهر کرمانشاه به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای پرداختند و نتایج نشان داد که متغیرهای تحصیلات، جنس، وضعیت تأهل، سرمایه و ابعاد آن بر مدارا تأثیر داشته اما متغیرهای سن، قومیت، مذهب و شهر محل سکونت تأثیری بر مدارا نداشته‌اند. همچنین اقوام و مذاهب در کرمانشاه فارغ از تنوع، آثاری منفی بر تساهل شهروندان استان بر جای نهاد اند چرا که نوع مبتدلی از هویت‌خواهی از سالیان گذشته در سطح استان رواج داشته است که عموماً در پی طرد هویت مقابل و برجسته‌سازی نمودهایی است که عمدتاً تقابلی و مروج خشونت (کلامی-رفتاری) هستند. افرا (۱۴۰۰)، در مطالعه تأثیر فردگرایی بر مدارای اجتماعی که بر روی جوانان شهر بجنورد با ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته و به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام داده و نتایج نشان می‌دهد که بین فردگرایی اخلاقی و مدارای اجتماعی، فردگرایی افراطی و مدارای اجتماعی و همچنین بین فردگرایی اخلاقی و ابعاد سه‌گانه مدارای اجتماعی (مدارای سیاسی، مدارای هویتی و مدارای رفتاری) رابطه معنادار و مستقیمی وجود دارد. گلابی و همکاران (۱۴۰۰)، در بررسی رابطه سرمایه اقتصادی با سازه مدارا در بین شهروندان شهر مشهد که با پرسش‌نامه و نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام دادند، دریافتند که میزان شاخص کل مدارا در بین شهروندان شهر مشهد در سطح متوسط و میزان سرمایه اقتصادی پایین است. در بین ابعاد شاخص مدارا، مدارای فردی و اجتماعی در سطح متوسط به بالا و مدارای جنسیتی و مدارای سیاسی در سطح پایین قرار دارند. با این حال، بین میزان سرمایه اقتصادی و میزان مدارا در بین شهروندان رابطه مثبت وجود دارد. دو متغیر اعتماد تعمیم یافته و مشارکت اجتماعی در بهبود میزان مدارا در بین شهروندان مؤثر هستند. بدین ترتیب که شهروندانی که سرمایه اقتصادی بیشتری دارند و دارای فعالیتهای انجمنی هستند و روابط مداوم با سایر شهروندان دارند از اعتماد تعمیم یافته‌تری نیز برخوردار بوده و انعطاف بیشتری در مقابل پذیرش تفاوت‌ها از خود نشان می‌دهند. ذکایی و امیری‌مقدم (۱۴۰۰)، در مطالعه بر ساخت اجتماعی مدارا در زندگی روزمره شهری که با روش کیفی و بر اساس نظریه مبنایی و شیوه نمونه‌گیری از نوع نظری بوده و روش تحلیل موقعیت کلارک انجام داده‌اند، نشان دادند که در فرآیند ساخت مدارا در زندگی روزمره، شهروندان آن را به منزله امری درجه‌مند، چندبعدی و البته به گونه‌ای کژنما و اغراق‌شده درک و فهم و بازنمایی می‌کنند. زندی دره غریبی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی، عوامل اجتماعی مؤثر بر مدارای اجتماعی گروه‌های قومی شهر اهواز به شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای انجام دادند و نتایج نشان داد که بین متغیرهای قومیت و تنوع قومی با متغیر مدارای اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد اما بین متغیرهای مشارکت سیاسی و حقوق شهروندی با

¹ Verkuyten & et al.

² Wijayanti, T., & Kurniawan, M. A

³ Malihah

متغیر مدارای اجتماعی رابطه معنادار و مستقیم و بین متغیر همگرایی گروهی با متغیر مدارای اجتماعی رابطه معنادار و معکوس وجود دارد. عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، در فراتحلیل پژوهش‌های انجام شده در زمینه راهبردهای مدارای اجتماعی در حکمرانی اسلامی، با روش نمونه‌گیری غیر احتمالی، نشان دادند که عوامل سیاسی (آشنایی با حقوق شهروندی، قوم‌مداری، فرهنگ سیاسی، مشارکت سیاسی)؛ فرهنگی (هوش فرهنگی، سرمایه فرهنگی، استفاده از رسانه‌های جمعی، میزان دینداری)؛ روانی (فردگرایی اخلاقی، امید به آینده، محرومیت نسبی، تاب‌آوری)؛ اجتماعی (انسجام اجتماعی، احساس تبعیت اجتماعی، رضایت از زندگی، مشارکت اجتماعی) و جمعیتی (سطح تحصیلات، میزان درآمد، پایگاه اقتصادی- اجتماعی) در مدارای اجتماعی تأثیرگذار است. بهشتی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی با پرسش‌نامه استاندارد و نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و مدارای اجتماعی بین قوم بلوچ پرداختند. نتایج نشان داد که سطح هوش فرهنگی جامعه آماری بالاتر از سطح متوسط، ولی مدارای اجتماعی پایین‌تر از سطح متوسط است، هوش فرهنگی بر مدارای اجتماعی تأثیر مثبتی دارد و دریافتند که کسانی که امکان انطباق بیشتری با دیگر فرهنگ‌ها را دارند و مایل به پذیرفتن دیگران با ویژگی‌های متفاوت اند، بهتر با دیگران سازگاری دارند و در تعاملات خود جانب مدارا را رعایت می‌کنند. نیازی و حیدری (۱۴۰۳)، در مطالعه عوامل مؤثر بر رواداری اجتماعی با رویکرد فراترکیب، در ۱۹ مقاله بررسی شده نشان دادند که عوامل مؤثر بر مدارای اجتماعی شامل: مفاهیم احساس اعتماد کلی، سرمایه‌های اجتماعی، عوامل دینی، سرمایه‌های فرهنگی، ویژگی‌های شخصیتی، عوامل اقتصادی و متغیرهای جمعیت شناختی بوده‌اند. میرزایی و همکاران (۱۴۰۳)، در مطالعه تأثیر علل دینی و سرمایه اجتماعی بر میزان مدارای اجتماعی که با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد و شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای بر روی ۳۲۶ نفر از دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد انجام دادند، نشان دادند که دو متغیر سرمایه اجتماعی و دینداری با مدارای اجتماعی همبستگی مثبتی دارند و دو متغیر نقش بسزایی را در افزایش مدارای اجتماعی در بین دانشجویان را دارند.

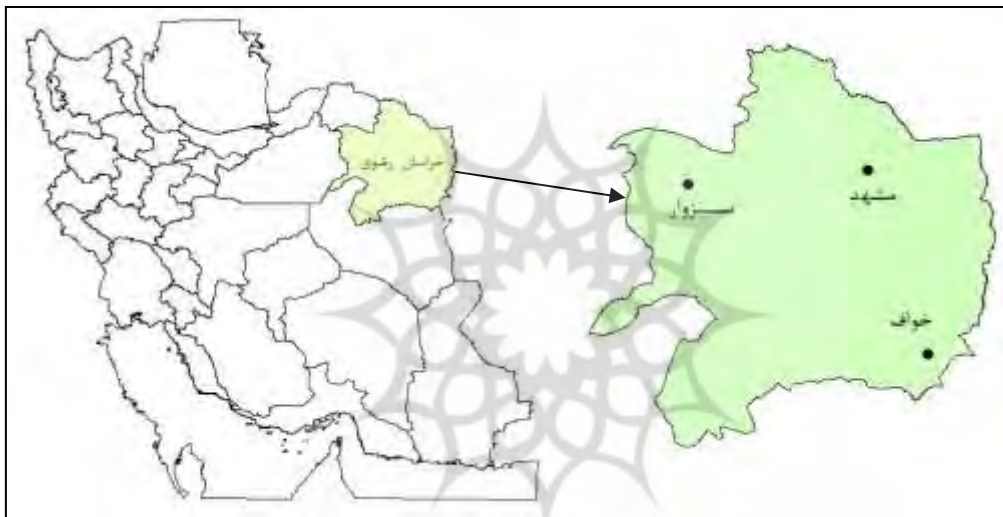
مرور مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که در اکثریت پژوهش‌ها نقش متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه فرهنگی، اخلاق- گرایی، دینداری، سرمایه اجتماعی بر مدارای اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته و معمولاً روی یک شهر متمرکز بوده، در حالی که پژوهش حاضر علاوه بر متغیرهای نامبرده شده بر نقش رسانه هم تأکید شده و همچنین حالت مقایسه‌ای داشته و بر روی سه مقیاس جمعیتی متمرکز شده‌است.

داده‌ها و روش‌شناسی

تحقیق حاضر؛ از حیث نوع تحقیق بر اساس هدف، جزء تحقیقات کاربردی _ توسعه‌ای می‌باشد و از حیث ماهیت آن، توصیفی _ تحلیلی است. شهر خواف با جمعیت ۹۶۵۱ نفر ۱۸-۳۵ ساله، تعداد ۳۶۹ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب گردیده، شهر سبزوار با جمعیت ۷۹۴۳۷ نفر، ۱۸-۳۵ ساله ۳۸۲ به‌عنوان نمونه و کلان‌شهر مشهد با جمعیت ۱۰۱۸۱۱۳۰ نفر ۱۸-۳۵ ساله ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردیدند. از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده در هر شهر استفاده شده است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مقایسه میانگین، ضرایب همبستگی، تحلیل رگرسیون، تحلیل واریانس بهره‌گیری شده است. متغیر وابسته این تحقیق، میزان مدارای اجتماعی جوانان ۱۸-۳۵ ساله شهرهای خواف، سبزوار و مشهد می‌باشد. این متغیر شامل ابعاد هویتی، عقیدتی و رفتاری می‌باشد. متغیر مستقل، سرمایه فرهنگی شامل: ابعاد عینی، ذهنی و نهادی می‌باشد. مقدار آلفا برای ۴۶ گویه مربوط به ابعاد سرمایه فرهنگی، مصرف رسانه و ابعاد مدارای اجتماعی برابر با ۰/۷۳ نشان می‌دهد که مقیاس مورد نظر از پایایی مناسبی برخوردار است.

قلمرو پژوهش

کلان شهر مشهد در شمال شرقی ایران و در محدوده خراسان رضوی واقع گردیده است. جمعیت آن، ۳۰۰۱۱۸۴ نفر می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). کلان شهر مشهد دارای ۱۳ منطقه شهری بوده که جمعاً مساحتی در حدود ۲۹ هزار هکتار را در بر می گیرد (آمارنامه شهر مشهد، ۱۳۹۵). این کلان شهر با داشتن نقش سیاسی و اجتماعی برتر در استان و شرق کشور دارای جامعه‌ای متنوع از ساکنان، مجاوران، گردشگران و زائران می باشد. شهر سبزوار در زمره شهرهای میانی کشور بوده و وسیع ترین و پرجمعیت ترین شهر غرب استان خراسان رضوی است و جزء شهرهای تاریخی و فرهنگی این استان بوده است. جمعیت آن، ۲۴۳۷۰۰ نفر می باشد که بخشی از تعداد این رقم از جمعیت حاصل مهاجرت های روستایی غرب خراسان است. شهر خواف در جنوب شرقی خراسان رضوی و در پهنه مرزی استان واقع گردیده، جمعیت آن، ۳۳۱۸۹ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و در زمره شهرهای کوچک^۱ می باشد. این شهر دارای تاریخی کهن و فرهنگی غنی و مردمانی از دو فرهنگ متفاوت مذهبی (تسنن و تشیع) می باشد.

شکل ۲- موقعیت شهرهای مورد مطالعه در کشور و استان

یافته ها

بر اساس یافته های توصیفی این پژوهش؛ از کل ۱۱۳۵ نفر نمونه در سه شهر خواف، سبزوار و مشهد؛ ۵۲ درصد پاسبان، مرد و ۴۸ درصد زنان، ۵۱/۳ درصد پاسبان، متأهل و ۴۸/۷ درصد شان مجرد بوده اند. ۳۵ درصد پاسبان در رده تحصیلی لیسانس و ۱۰/۸ درصد فوق لیسانس و بالاتر و بقیه در رده های زیر لیسانس بوده اند. ۴۲/۶ درصد دارای شغل آزاد و بقیه شامل مشاغل آزاد، دولتی، تحت پوشش و مستمری بگیران بوده اند. تقریباً توزیع متناسبی در سه رده سنی ۱۸-۲۴، ۲۵-۲۹ و ۳۰-۳۵ ساله وجود داشته است.

در جدول ذیل (جدول ۱) نشان داده شده که در کل ۶۱/۹ درصد افراد نمونه از مدارای اجتماعی در سطح متوسط برخوردار بوده اند و در شهر مشهد هم بیشترین درصد افراد (۶۲/۳ درصد) دارای میزان مدارای اجتماعی متوسط بوده اند. همچنین در این شهر کمترین درصد با ۶/۵ درصد از آن رده کم بوده است. در شهر سبزوار بیشترین درصد افراد نمونه، مدارای اجتماعی در سطح متوسط داشته اند. همچنین در شهر خواف بیشترین درصد افراد از مدارای اجتماعی در سطح متوسط (۵۱/۳ درصد) برخوردار می باشند. در جواب سؤال اول تحقیق (میزان مدارای اجتماعی جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله هر

۱. طبق معیارهای ارائه شده از سوی سازمان ملل شهرهای کمتر از ۵۰ هزار نفر به عنوان شهر کوچک قلمداد می گردند (نظریان و بهارلویی، ۱۳۹۲: ۶۲).

یک از شهرهای خواف، سبزوار و مشهد چه قدر است؟) باید گفت که در شهر مشهد ۹۳/۵ درصد افراد از مدارای اجتماعی متوسط رو به بالا، در شهر خواف ۶۴/۴ درصد از مدارای اجتماعی متوسط رو به پایین و در شهر سبزوار ۸۷/۲ درصد از مدارای اجتماعی متوسط رو به بالا برخوردار بوده‌اند. بنابراین در مجموع می‌توان گفت، ۹۲/۶ درصد افراد نمونه دارای مدارای اجتماعی متوسط رو به بالا می‌باشند.

جدول ۱- توزیع فراوانی متغیر مدارای اجتماعی پاسخ‌گویان در سه شهر مورد مطالعه

میزان	خواف	سبزوار	مشهد	کل
کم	۳۵/۶	۱۲/۸	۶/۵	۷/۴
متوسط	۵۱/۳	۶۲/۲	۶۲/۳	۶۱/۹
زیاد	۱۳/۱	۲۵	۳۱/۲	۳۰/۷

در مرحله دوم به تحلیل‌های استنباطی پژوهش پرداخته می‌شود. جدول (۲)، آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر وابسته (مدارای اجتماعی) و متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد. متغیر سرمایه فرهنگی دارای همبستگی معنادار و مثبت (در سطح معناداری ۰/۰۰۰) با متغیر مدارای اجتماعی می‌باشند. بنابراین با توجه به نتایج جدول (۲)، فرضیه اصلی پژوهش (بین سرمایه فرهنگی و مدارای اجتماعی رابطه وجود دارد) تأیید می‌گردد که این خود نشان‌دهنده بالابودن رقم سرمایه فرهنگی ذهنی، عینی و نهادی بوده که بر متغیر مدارای اجتماعی اثرگذار بوده‌است.

همچنین متغیر مدارای اجتماعی کل در سطح معناداری ۰/۰۰۰، همبستگی معنادار و مثبت با متغیر مصرف رسانه‌ای می‌باشد. بنابراین با توجه به نتایج جدول (۲)، فرضیه چهارم تحقیق (میزان مصرف رسانه‌ای بر مدارای اجتماعی تأثیر معناداری دارد) تأیید می‌گردد و این نشان می‌دهد که استفاده از رسانه اعم از رسانه چاپی، الکترونیک و دیجیتال می‌تواند بر ارتقاء مدارای اجتماعی مؤثر باشد.

همبستگی بین متغیر مستقل (سن افراد) و میزان مدارای اجتماعی نشان می‌دهد که متغیر میزان سن، دارای همبستگی معناداری با مدارای اجتماعی نمی‌باشد. بنابراین با توجه به سطح معناداری موجود، بین متغیر سن و میزان مدارای اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد.

آزمون همبستگی بین متغیر مستقل (جمعیت سه شهر خواف، سبزوار، مشهد) و میزان مدارای اجتماعی نشان می‌دهد که متغیر میزان جمعیت دو شهر سبزوار و مشهد دارای همبستگی معنادار و مثبت در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشند اما میزان جمعیت شهر خواف نتوانسته با میزان مدارای اجتماعی همبستگی نشان دهد. بنابراین فرضیه مربوطه (به نظر می‌رسد با افزایش جمعیت شهری، میزان مدارای اجتماعی افزایش می‌یابد) در دو سطح جمعیت شهرهای مشهد و سبزوار، تأیید می‌گردد و این نکته بسیار مهمی است که در شهرهای هر چه بزرگتر به دلیل وجود تنوع و تفاوت فرهنگی و وجود سلاقی مختلف، میزان مدارا و سازش پذیری بیشتر بوده و در مقیاس‌های جمعیتی کوچک چنین وضعیتی کمتر مشاهده می‌شود.

جدول ۲- آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و مدارای اجتماعی پاسخ‌گویان

متغیر وابسته:		آزمون پیرسون	
مدارای اجتماعی		شدت رابطه	سطح معناداری
ابعاد سرمایه فرهنگی	سرمایه فرهنگی ذهنی	۰/۱۱۷	۰/۰۰
	سرمایه فرهنگی عینی	۰/۱۷۱	۰/۰۰

۰/۰۰	۰/۱۵۶	سرمایه فرهنگی نهادی	
۰/۰۰	۰/۱۴۴	سرمایه فرهنگی	
۰/۰۰	۰/۱۸۴	مصرف رسانه ای	
۰/۵۴	۰/۰۱۸	سن فرد	
۰/۰۳	۰/۸۴۳	جمعیت شهر مشهد	جمعیت شهرهای مورد مطالعه
۰/۰۰۱	۰/۵۸۷	جمعیت شهر سبزوار	
۰/۳۵	۰/۱۲۸	جمعیت شهر خواف	

جدول ذیل (جدول ۳)، تفاوت میانگین نمره میزان مدارای اجتماعی را در بین افراد نمونه (بر اساس جنسیت) نشان می‌دهد. بر اساس مقدار $T = ۰/۲۹۰$ و سطح معناداری $۰/۰۴$ ؛ تفاوت معناداری بین جنسیت و نمره مدارای اجتماعی وجود دارد. به‌طوری که می‌توان گفت میانگین نمره مدارای اجتماعی مردان ($۴/۲۶$) بیشتر از میانگین نمره مدارای اجتماعی زنان ($۳/۵۵$) می‌باشد.

همچنین تفاوت میانگین نمره میزان مدارای اجتماعی و افراد نمونه (بر اساس وضعیت تأهل) نشان می‌دهد. بر اساس مقدار $T = ۰/۳۸۶$ و سطح معناداری $۰/۶۹$ ؛ تفاوت معناداری بین میانگین نمره مدارای اجتماعی مجردها و متأهلین وجود ندارد. بنابراین با توجه به سطح معناداری موجود، بین متغیر تأهل و میزان مدارای اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول ۳- آزمون تفاوت میانگین نمره میزان مدارای اجتماعی پاسخ‌گویان بر اساس جنسیت

متغیرهای مورد بررسی	تعداد	میانگین نمره مدارای اجتماعی	انحراف معیار	مقدار T	سطح معناداری
جنسیت	مرد	۷۱۴	۴/۲۶	۰/۴۳۴	۰/۰۴
	زن	۴۲۱	۳/۵۵	۰/۴۶۰	
وضعیت تأهل	مجرد	۵۵۳	۳/۵۶	۰/۴۲۵	۰/۶۹
	متأهل	۵۸۲	۳/۵۵	۰/۴۶۱	

بر اساس نتایج جدول (۴)، آزمون تحلیل واریانس بین متغیرهای وضعیت شغلی و میزان مدارای اجتماعی پاسخگویان، با توجه به مقدار $F = ۶/۱۵$ و سطح معناداری $۰/۰۰$ ، که کمتر از $۰/۰۵$ ، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین وضعیت شغلی و میزان مدارای اجتماعی وجود دارد. بنابراین با توجه به نتایج جدول (۴)، می‌توان گفت که بین شغل افراد و میزان مدارای اجتماعی آن‌ها رابطه وجود دارد) تأیید می‌گردد.

جدول ۴- آزمون تحلیل واریانس میزان مدارای اجتماعی پاسخ‌گویان بر اساس وضعیت اشتغال

وضعیت اشتغال	تعداد	df	میانگین مربعات	مقدار F	سطح معناداری
دولتی	۲۱۳				
آزاد	۴۸۳				

۰/۰۰	۶/۱۵	۴/۷۷	۴	۲۳	مستمری بگیر
				۲۷	تحت پوشش
				۳۸۹	سایر موارد

جدول ذیل (جدول ۵)، آزمون همبستگی اسپیرمن بین متغیر مستقل (میزان درآمد سرپرست) و میزان مدارای اجتماعی را نشان می‌دهد. متغیر میزان درآمد سرپرست دارای همبستگی معنادار و مثبت در سطح معناداری ۰/۰۳ می‌باشد. بنابراین فرضیه مربوطه (بین میزان درآمد سرپرست خانوار و میزان مدارای اجتماعی رابطه وجود دارد) تأیید می‌گردد. همچنین همبستگی بین متغیر مستقل (تحصیلات) و میزان مدارای اجتماعی نشان می‌دهد که متغیر میزان تحصیلات دارای همبستگی معنادار و مثبت در سطح معناداری ۰/۰۰۰ می‌باشد. بنابراین فرضیه مربوطه (بین میزان تحصیلات فرد و میزان مدارای اجتماعی رابطه وجود دارد) تأیید می‌گردد، چرا که با ارتقاء تحصیل و پیامدهای فرهنگی مثبت آن، میزان مدارا و تساهل بین اقراد در جامعه بیشتر خواهد شد.

جدول ۵- آزمون همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای میزان درآمد سرپرست خانوار با مدارای اجتماعی

آزمون اسپیرمن		متغیر وابسته: میزان مدارای اجتماعی
سطح معناداری	شدت رابطه	
۰/۰۳	۰/۶۵	میزان درآمد سرپرست خانوار
۰/۰۰۰	۰/۱۴۹	تحصیلات فرد

با توجه به نتایج جدول (۶) تحلیل واریانس، وضعیت هر یک از سه شهر و میزان مدارای اجتماعی، با توجه به مقدار $F = ۱۱/۴۹$ و سطح معناداری ۰/۰۰، که کمتر از ۰/۰۵ شده، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین افراد نمونه هر یک از سه شهر و میزان مدارای اجتماعی آنان وجود دارد. بنابراین؛ فرضیه هفتم تحقیق (بین شهرهای مورد مطالعه (خواف، سبزوار، مشهد) از نظر میزان مدارای اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد)، مورد تأیید می‌باشد.

جدول ۶- آزمون تحلیل واریانس میزان مدارای اجتماعی پاسخ گویان بر اساس شهرهای مورد مطالعه

شهرهای مورد مطالعه	تعداد	df	میانگین مربعات	مقدار F	سطح معناداری
مشهد	۳۸۴	۲	۲/۲۳	۱۱/۴۹	۰/۰۰۰
سبزوار	۳۸۲				
خواف	۳۶۹				

بررسی نتایج موجود در جدول ذیل (جدول ۷)، بیانگر این است که معادله پیش‌بینی رگرسیونی دارای ۶ مرحله است. بر اساس جدول یادشده، ضریب همبستگی چند متغیره در مرحله ششم، نشان می‌دهد که در مجموع و به ترتیب، متغیرهای مصرف رسانه‌ای، میزان تحصیلات، سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی نهادی، سرمایه فرهنگی ذهنی و جنسیت می‌توانند ۰/۲۸۵ از واریانس متغیر وابسته (میزان مدارای اجتماعی) را پیش‌بینی نمایند.

ضرایب B نشان می‌دهد که در مرحله نخست، به ازای افزایش یک نمره به میزان مصرف رسانه‌ای، $0/043$ به نمره میزان مدارا افزوده می‌شود. در مرحله دوم، به ازای افزایش یک نمره به تحصیلات، $0/048$ به نمره میزان مدارا افزوده می‌شود. در مرحله سوم، به ازای افزایش یک نمره به سرمایه فرهنگی، $0/063$ نمره به میزان مدارا افزوده می‌شود. در مرحله چهارم، به ازای یک نمره به سرمایه فرهنگی نهادی، $0/026$ نمره به میزان مدارا افزوده می‌شود. در مرحله پنجم، به ازای افزایش یک نمره به سرمایه فرهنگی ذهنی، $0/041$ نمره به میزان مدارا افزوده می‌شود و در مرحله ششم، به ازای افزایش یک نمره به جنسیت (مردان)، $0/064$ نمره به میزان مدارای اجتماعی افزوده می‌شود.

بنابراین در پاسخ به سؤال دوم تحقیق (کدام عوامل بیشترین تأثیر را در افزایش میزان مدارای اجتماعی در هر یک از شهرهای مورد مطالعه دارا می‌باشند؟)، باید گفت که با توجه به ضرایب Beta بیشترین تأثیر مربوط به مصرف رسانه‌ای، در اولویت دوم، تحصیلات و در اولویت‌های بعدی به ترتیب سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی نهادی، سرمایه فرهنگی ذهنی می‌باشند.

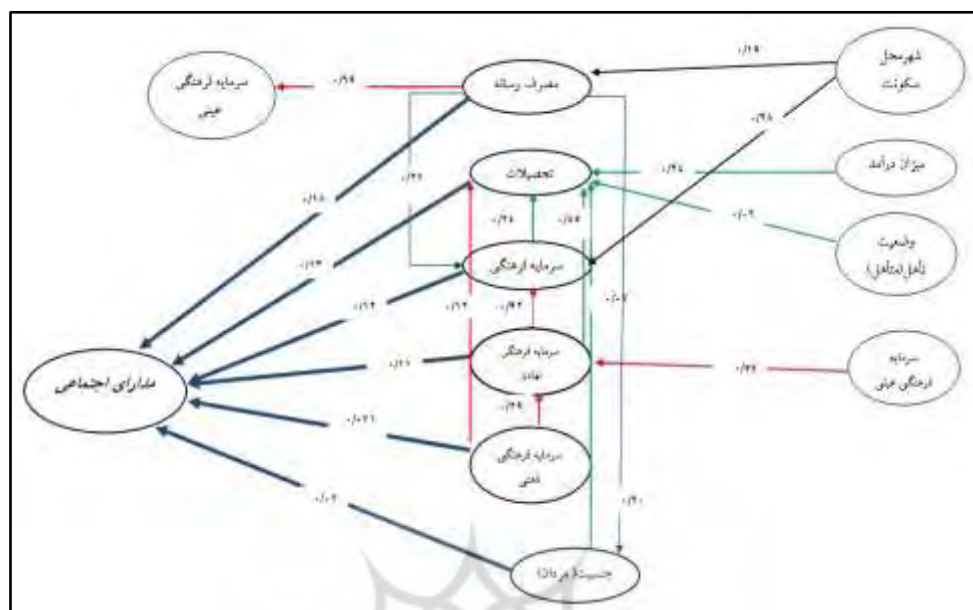
جدول ۷- آزمون رگرسیون چندگانه (گام به گام) بین میزان مدارای اجتماعی و متغیرهای مستقل

مرحله	متغیرهای وارد شده	R	B	Beta	T	Sig.T
۱	مصرف رسانه‌ای	$0/184$	$0/043$	$0/184$	$6/30$	$0/00$
۲	تحصیلات	$0/227$	$0/048$	$0/133$	$4/56$	$0/00$
۳	سرمایه فرهنگی	$0/253$	$0/063$	$0/120$	$3/93$	$0/00$
۴	سرمایه فرهنگی نهادی	$0/269$	$0/026$	$0/110$	$3/21$	$0/00$
۵	سرمایه فرهنگی ذهنی	$0/278$	$0/041$	$0/072$	$2/38$	$0/01$
۶	جنسیت (مردان)	$0/285$	$0/064$	$0/070$	$2/24$	$0/02$

با توجه به شکل (۳)؛ مدل تحلیل مسیر مدارای اجتماعی، متغیرهای مصرف رسانه‌ای، میزان تحصیلات، سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی نهادی، سرمایه فرهنگی ذهنی و جنسیت به ترتیب با میزان مدارای اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری دارند و کلیه متغیرها توانسته‌اند در ۶ مرحله $0/28$ از واریانس متغیر وابسته مدارای اجتماعی را تبیین نمایند. همچنین بر اساس مدل، سایر متغیرها به صورت غیرمستقیم با مدارای اجتماعی رابطه معناداری دارند که به شرح زیر است:

- جوانان مشهدی (بر اساس شهر محل سکونت) که دارای مصرف رسانه‌ای بالا بوده، سرمایه فرهنگی بالایی داشته و از مدارای اجتماعی بیشتری برخوردار هستند.
- جوانانی که سرپرست خانوارشان از درآمد بالایی برخوردار بوده، همچنین میزان تحصیلات آنها بالا بوده، مدارای اجتماعی بالایی دارند.
- جوانان متأهلی که دارای تحصیلات بالایی هستند، از مدارای اجتماعی بیشتری برخوردارند.
- جوانانی که مصرف رسانه‌ای بالا دارند؛ سرمایه فرهنگی عینی و سرمایه فرهنگی نهادی بیشتری داشته، بنابراین دارای سرمایه فرهنگی بیشتری بوده و از مدارای اجتماعی بالایی برخوردار هستند.
- جوانانی که تحصیلات بالایی دارند؛ سرمایه فرهنگی ذهنی و سرمایه فرهنگی نهادی بیشتری داشته، بنابراین دارای سرمایه فرهنگی بیشتری بوده و از مدارای اجتماعی بالایی برخوردار هستند.
- جوانانی که سرمایه فرهنگی عینی بالا، همچنین سرمایه فرهنگی نهادی بالایی دارند، از سرمایه فرهنگی بیشتری برخوردار بوده و مدارای اجتماعی بالاتری دارا هستند.

- مردانی که مصرف رسانه‌ای بالاتری دارند، بیشتر از زنان، دارای مدارای اجتماعی هستند.

شکل ۳- تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر میزان مدارای اجتماعی

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های تحقیق، آنچه به‌عنوان نتایج کلی این تحقیق می‌توان بر آن تأکید کرد در موارد زیر قابل ارائه است.

- میزان مدارای اجتماعی افراد ۱۸-۳۵ ساله مورد مطالعه، با افزایش جمعیت شهرها رابطه مستقیم دارد. به‌طوری که هر چه جمعیت شهرها افزایش می‌یابد و تنوع قومی، زبانی و فرهنگی و به‌طور کلی سرمایه فرهنگی در آن‌ها افزایش می‌یابد، میزان مدارای اجتماعی هم افزایش می‌یابد. اما در شهر خواف (به‌عنوان نمونه‌ای از شهرهای کوچک) به‌دلیل کم بودن تنوع قومی و تقریباً یکدست بودن افراد جامعه به لحاظ زبانی، قومی و مذهبی؛ میزان مدارای اجتماعی آن‌ها نسبت به دو شهر سبزوار (میانی) و مشهد (کلان‌شهر) کمتر بوده است. در واقع نمی‌توان تأثیر تنوع فرهنگی، قومی و زبانی را نادیده گرفت.

- با بالا رفتن درآمد خانوار (که متأثر از تحصیلات و سرمایه فرهنگی می‌باشد)، میزان مدارای اجتماعی افراد افزایش می‌یابد. در واقع میزان تحمل عقاید و نظریات متفاوت در این‌گونه افراد بیشتر می‌شود. این نتیجه با نتایج تحقیقات گلابی و همکاران (۱۴۰۰) و عشایری و همکاران (۱۴۰۳) که نقش سرمایه اقتصادی را بر مدارا بررسی نموده‌اند، همخوانی دارد. - با بالا رفتن تحصیلات افراد (که متأثر از سرمایه فرهنگی می‌باشد)، میزان مدارای اجتماعی، افراد افزایش می‌یابد. در واقع میزان تحمل افراد در برابر گروه‌های با عقاید متفاوت و متنوع در این‌گونه افراد بیشتر می‌شود. این نتیجه با نتایج احمدی و همکاران (۱۳۹۹) و همچنین پژوهش‌های ورمیوتن و همکاران (۲۰۲۱)، عشایری و همکاران (۱۴۰۳) و نیازی و حیدری (۱۴۰۳) که معتقدند با افزایش تحصیلات روندهای دموکراتیک و سازش و مدارا تقویت می‌گردد و این موضوعی است که به لحاظ نظری و تجربی تأیید می‌شود.

- مصرف رسانه‌ای اعم از رسانه‌های چاپی (مانند کتاب، نشریات و ...)، رسانه‌های الکترونیک (مانند کتب و مقالات اینترنتی و ...) و رسانه‌های دیجیتال (مانند تلویزیون و غیره) باعث افزایش مدارای اجتماعی می‌شوند.

- ابعاد سرمایه فرهنگی اعم از عینی _ ذهنی _ نهادی هر یک با میزان مدارای اجتماعی رابطه مستقیم دارند. به طوری که با بالا رفتن هر یک از ابعاد سرمایه فرهنگی؛ میزان مدارای اجتماعی نیز افزایش می یابد.

در مجموع پژوهش حاضر با تحقیقات ویتنبرگ و باترس^۱ (۲۰۱۲)، ثریا سینتانگ^۲ و همکاران (۲۰۱۳)، کراولی و والش^۳ (۲۰۲۱)، ولتویس و همکاران^۴ (۲۰۲۱)، ورکیوتن و همکاران^۵ (۲۰۲۱) و تاتیک ویجایانته و محمد اندی کورنیوان^۶ (۲۰۲۳) که در تحقیقاتشان به بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی و سایر متغیرهای مربوطه با ابعاد مدارا پرداختند، هم راستا می باشد.

در نهایت باید گفت که علیرغم اهمیت بسیار زیاد موضوع مدارای اجتماعی در شرایط روند رو به توسعه کشور، چندان که شایسته و بایسته است در ایران به این موضوع مهم و عوامل مؤثر بر آن توجه نشده است. لیکن به دلیل مهاجرپذیری شهرها و متعاقب آن افزایش تعدد اقوام و خرده فرهنگ های متفاوت در شهرهای بزرگ این موضوع اهمیت بیشتری پیدا می کند. همچنین به دلیل شکل گیری مردم سالاری و دموکراسی و تحول در زمینه مدیریت شهری به ویژه پیدایش زمینه های حکمروایی به جای حاکمیت و ترویج رویکرد بازآفرینی شهری و نقش پر رنگ شهروندان در مدیریت شهری، توجه به موضوع مدارای اجتماعی ضرورت می یابد و در نهایت باید گفت که دستیابی به توسعه و به ویژه توسعه پایدار با کار جمعی امکان پذیر است و لازمه کار جمعی تحقق مدارای اجتماعی در بین جامعه است.

با توجه به نتایج تحقیق، جهت بالا رفتن مدارای اجتماعی راه حل های زیر پیشنهاد می شود:

- ایجاد راه هایی برای بالا بردن سرمایه اجتماعی چرا که در یک جامعه سرمایه اجتماعی بالاتر باشد و آستانه تحمل این جامعه بالاتر بوده و آسان تر می تواند دیگری مخالف را تحمل کند و مدارای اجتماعی چنین جوامعی بیشتر است (ترکارانی، ۱۳۸۸: ۱۵۵).

- با توجه به مهاجرپذیر بودن کلان شهر مشهد و همچنین تکرر قومی و زبانی و فرهنگی موجود در استان خراسان رضوی، لازم می آید که صدا و سیمای ملی و استانی در جهت تقویت فرهنگ مدارا، به شناخت هر چه بیشتر این تفاوت ها در برنامه های صدا و سیما بپردازد.

- ضرورت دارد نظام آموزشی کشور؛ تدابیری اتخاذ نماید تا دانش آموزان؛ جامعه پذیری، تحمل عقیده مخالف، استفاده از گفتگو، انجام کار گروهی، عدم خشونت و کتاب خوانی را در مدرسه فراهم گیرند.

- توزیع متناسب امکانات و خدمات در قسمت های مختلف شهرها و حتی شهرهای کوچک و میانی، چرا که عدم وجود عدالت توزیعی، خود باعث تنش در بین شهروندان یک شهر یا شهرهای مختلف می شود.

- با توجه به نقش اساسی بنیان خانواده در ارتقاء سرمایه های اجتماعی، فرهنگی، مصرف رسانه ای و در نهایت ارتقاء مدارای اجتماعی در جامعه، ضرورت دارد تا سطح رفاه همگانی، توزیع متناسب درآمدها و کاهش نابرابری های اجتماعی صورت پذیرد و همچنین این موضوعات در برنامه های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی کشور گنجانیده شود تا زمینه ارتقاء سرمایه فرهنگی مدارای اجتماعی فراهم گردد.

¹ Witenberg & Butrus

² Suraya Sintang

³ Crowley & Walsh

⁴ Velthuis, Vekuyten & Smeekes

⁵ Verkuyten & et al.

⁶ Wijayanti, T., & Kurniawan, M. A

- با توجه به اینکه جامعه هدف در این پژوهش افراد رده سنی ۱۸-۳۵ و اکثریت دانشجوی می‌باشند پیشنهاد می‌گردد تا دانشگاه‌ها فضای گفت‌وگو را برای تولید و مبادله دانش و تفکر انتقادی، خلاقیت و کارآفرینی و مهارت‌آموزی فراهم نمایند و همچنین به ترویج فرهنگ کتابخوانی و مبادله اندیشه‌ها بپردازند.

منابع

- افرا، هادی. (۱۴۰۰). **مدارای اجتماعی در جامعه فردگرا: مطالعه تأثیر فردگرایی بر مدارای اجتماعی جوانان در شهر بجنورد**. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۵ (۱۱)، ۴۳-۶۸.
- احمدی، یعقوب؛ احمدی، وکیل؛ گودرزی، سعید؛ عبدالملکی، پروانه. (۱۳۹۹). **تبیین جامعه‌شناختی مدارا و ابعاد آن (مورد مطالعه: شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه)**. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۰ (۲).
- امام جمعه‌زاده، سیدجواد؛ صادقی نقدعلی، زهرا؛ رهبرقاضی، محمدرضا؛ نوعی باغبان، سیدمرتضی. (۱۳۹۱). **بررسی رابطه مصرف رسانه‌ای و انسجام اجتماعی (مطالعه موردی جوانان شهر تبریز)**. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۱ (۴)، ۹-۳۱.
- بهشتی، سیدصمد؛ نراقی منش، مسلم؛ نراقی منش، سعادت. (۱۴۰۳). **تبیین جامعه‌شناختی رابطه هوش فرهنگی و مدارای اجتماعی بین قوم بلوچ**. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۲ (۴)، ۱۰۱-۱۲۲.
- ترکارانی، مجتبی. (۱۳۸۸). **بررسی و سنجش وضعیت مدارای اجتماعی در استان لرستان**. تحقیقات علوم اجتماعی ایران، ۱ (۳)، ۱۳۳-۱۵۷.
- حسین‌زاده، علی‌حسین، زالی‌زاده، مسعود؛ زالی‌زاده، محسن. (۱۳۹۴). **بررسی جامع شناختی ابعاد مدارای اجتماعی با تأکید بر ویژگی‌های شخصیتی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)**. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۶ (۴)، ۱۴۹-۱۶۴.
- دومهری، مصطفی؛ بهیان، شاپور؛ جهانبخش، اسماعیل. (۱۴۰۰). **راهبردهای ارتقای مدارای اجتماعی با تأکید بر نقش سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی**. فصلنامه مطالعات راهبردی فرهنگ، ۱ (۲)، ۱۵۹-۱۲۹.
- ذکایی، محمدسعید؛ امیری مقدم، محدثه. (۱۴۰۰). **بر ساخت اجتماعی مدارا در زندگی روزمره شهری**. نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۲ (۴)، ۱-۲۴.
- زبردست، اسفندیار. (۱۳۸۳). اندازه شهر. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران
- زند، امیرحسین؛ بهیان، شاپور؛ اسماعیلی، رضا. (۱۴۰۰). **بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مدارای اجتماعی، مورد مطالعه: گروه‌های قومی ساکن اهواز**. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۲ (۴۳)، ۲۱۵-۲۵۰.
- شهرداری مشهد. (۱۳۹۶). معاونت برنامه و توسعه، آمارنامه شهر مشهد.
- فیروزجائی، علی اصغر؛ شارع‌پور، محمود؛ فرزاد، نازنین. (۱۳۹۵). **سرمایه فرهنگی و مدارای اجتماعی**. فصلنامه توسعه اجتماعی، ۱۱ (۲)، ۳۳-۶۴.
- فیروزی، محمدعلی؛ جوان، جعفر؛ توانگر، معصومه. (۱۳۹۸). **تبارشناسی نقش زیارتی-گردشگری شهر مشهد**. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۷ (۱)، ۱۵۵-۱۹۱.
- گلای، فاطمه؛ علیزاده اقدم، محمدباقر؛ آقایی هیر، توکل؛ زردموی اردکلو، شاپور. (۱۳۹۹). **بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و اجتماعی با مدارا در بین شهروندان (مطالعه شهروندان شهر مشهد)**. مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۶ (۲).

- گلایی، فاطمه؛ علیزاده‌اقدم، محمدباقر؛ آقایاری هیر، توکل؛ زردموی اردکلو، شاپور. (۱۴۰۰). *بررسی رابطه سرمایه اقتصادی با سازه مدارا در بین شهروندان شهر مشهد*. دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۰ (۲)، ۲۷-۶۴.
- عشایری، طاها؛ عباسی، الهام؛ شعاع اردبیلی، مجتبی؛ جهان پرور، طاهره. (۱۴۰۳). *کاربست راهبردهای مدارای اجتماعی در حکمرانی اسلامی-ایرانی: فراتحلیل پژوهش‌ها*. فصلنامه اسلام و مطالعات اجتماعی، ۱۲ (۱)، ۴۴-۱.
- عسگری، علی؛ شارع‌پور، محمد. (۱۳۸۸). *گونه‌شناسی مدارا و سنجش آن در میان دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه تهران و علامه طباطبائی*. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۲ (۸)، ۳۴-۱.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). *آمار شهرهای خراسان رضوی*.
- میرزایی، مجتبی؛ میرزایی، حسین؛ آوریده، سولماز؛ شه پوری، هما. (۱۴۰۲). *مطالعه تأثیر علل دینی و سرمایه اجتماعی بر میزان مدارای اجتماعی*. فصلنامه فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۱۳ (۱)، ۱۹۱-۱۶۵.
- نظریان، اصغر؛ بهارلویی، کتایون. (۱۳۹۲). *بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه‌ای (مطالعه موردی شهر نایین)*. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۴، ۷۳-۵۹.
- نیازی، محسن؛ حیدری، زهرا. (۱۴۰۳). *مطالعه عوامل مؤثر بر رواداری اجتماعی با رویکرد فراترکیب*. پژوهش‌های جامعه شناختی، ۱۸ (۴)، ۱۹۳-۱۶۸.

References

- Agius, E., & Ambrosewicz-Jacobs, J. (2013). *Towards a culture of tolerance and peace*. Montreal, Canada: International Bureau for Children's Rights.
- Crowley, F., & Walsh, E. (2021). *Tolerance, social capital, and life satisfaction: a multilevel model from transition countries in the European Union*. Review of Social Economy, 2(14), pp. 32-98.
- Kobayashi, T. (2010). *Social Bridging Social Capital in Online Communities: Heterogeneity and Social Tolerance of Online Game Players in Japan*. Journal of Human Communication Research, No. 36, p 546-569.
- Malihah, E., & Fitriyasi, S. (2023). *Strengthening Social Tolerance Among Moi Indigenous People*. In 2nd Annual Conference of Islamic Education 2023 (ACIE 2023) (pp. 142-147). Atlantis Press.
- Sintang, S., & Khambali, Kh. (2013). *The culture of tolerance in families of new Muslims convert*. Middle East Journal of Scientific Research, Vol 15, 1665-1675.
- Velthuis, E., Verkuyten, M., & Smeekes, A. (2021). *The different faces of social tolerance: Conceptualizing and measuring respect and coexistence tolerance*. Social Indicators Research, 158(3), 1105-1125.
- Verkuyten, M., Kumar, Y., & Levi, A. (2021). *The social psychology of intergroup tolerance and intolerance*. European Review of Social Psychology, 13(1), 100-189.
- Wijayanti, T., & Kurniawan, M. A. (2023). *Strengthening the Character of Tolerance Through Habituation of Kindness as an Effort to Anticipate Conflicts in Multicultural Communities in Tempur Village, Jepara Regency*. In 4th Annual Civic Education Conference (ACEC 2022) (pp. 668-678). Atlantis Press.
- Witenberg, R. T., & Butrus, N. (2012). *Some Personality Predictors of Tolerance to Human Diversity: The Roles of Openness, Agreeableness, and Empathy*. Journal of Australian Psychological Society, No. 65, p 220-235.